

**MEMORIA DE LA
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA ALS CARRERS
FERLANDINA 45-49 I LLEÓ 2-10.
BARCELONA, BARCELONÈS.**

Codi M.H.C.B. 040/05

Data de la intervenció: 22 de febrer a 10 de març de 2005

Rony José Castillo Gómez

Mataró, octubre de 2007

ÍNDEX

FITXA TÈCNICA

- 1. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC**
- 2. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC**
- 3. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS**
- 4. TREBALLS REALITZATS**
- 5. METODOLOGIA**
- 6. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ**
- 7. CONCLUSIONS**
- 8. BIBLIOGRAFIA**

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

ANNEX 3. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

FITXA TÈCNICA

Nom de la intervenció	Carrers Ferlandina 45-49 i Lleó 2-10		
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès		
Coordenades UTM	x= 430310	y= 4581685	Z= 14,80 m. snm
Promoció	Fecsa-Endesa		
Execució obra	Espelsa		
Execució intervenció	Atics, SL		
Direcció tècnica	Rony José Castillo Gómez		
Tipus d'intervenció	Preventiva		
Activitat autoritzada	Control d'obra i excavació arqueològica		
Dates autoritzades	21 febrer al 24 de març de 2005		
Codi del MHCB	040/05		
Paraules clau	Control arqueològic / rasa de serveis / mur / època moderna i contemporània /		
Resum	<p>La col·locació d'un nou cablejat elèctric comportava la realització d'una rasa al subsòl de la vorera dels carrers Ferlandina i Lleó. Aquest indret es troba dins una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric.</p> <p>És per aquest motiu, que el Museu d' Història de la Ciutat, d'acord amb la normativa municipal i general vigent en matèria patrimonial, ha encarregat una intervenció arqueològica preventiva.</p> <p>S'han documentat dos murs de cronologia moderna-contemporània.</p>		

1. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

L'indret on s'ha portat a terme aquesta intervenció arqueològica es troba en una zona limítrofa entre el que es coneix com el Pla de Barcelona i l'antiga línia costera. Aquesta és la gran unitat morfològica que, juntament amb la Serralada de Collserola, conformen la comarca del Barcelonès.

El Pla de Barcelona està comprès entre els rius Llobregat i Besòs. Està obert al mar limitat per la Serralada de Collserola i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des del Garraf i el turó de Montjuïc fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

El Pla es pot dividir en tres sectors: pla inclinat, turons arran de mar i el pla de baix que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó que formen aquests turons i el mar.

La falla originada al moment de la fractura del massís Catalano- Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat de peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectada per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic es sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l' Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana.

Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

En definitiva, podem dir que aquest indret, on s'ha realitzat la intervenció s'assenta sobre una plana quaternària a on predominen els materials al·luvials més fins

aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Pel que fa a la seva geografia, podem dir que la ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord- sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs- Congost- Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon¹.

¹ (AA. VV. , 1982).

2. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Notícies històriques

Diverses troballes testimonien la presència humana, ja des de l'època neolítica, en aquest indret on s'ha realitzat la present intervenció arqueològica: el Raval.

A l'època romana, aquest indret es trobava fora de les muralles defensives, però emmarcat dins del *suburbium* de Barcino, del qual han perdurat algunes restes que així ho testimonien, com per exemple, l'àrea de Sant Pau del Camp i església de Sant Llàtzer.

A l'època medieval el barri del Raval es trobava configurat per tot un conjunt d'horts, de camins i rieres que lentament s'anaren convertint en carrers, essent així la part amb menys densitat de població de la Barcelona medieval.

A partir del segle XIV, Barcelona eixamplà les seves muralles per tal d' incloure-hi el barri del Raval i altres nuclis poblacionals que aparegueren fora de la muralla construïda a finals del segle III dC: les anomenades "viles noves" . És a partir d'aquest moment, que aquesta zona s'organitzà a partir de tres grans eixos: els carrer Hospital, Tallers i Sant Pau.

Entre els segles XV- XVII es començaran a instal·lar diverses institucions religioses, algunes d'elles com a fruit de la Contrareforma, cosa que afectarà a la fisonomia d'aquest barri. En són un exemple la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, així com l' Hospital de la Santa Creu.

Ja al segle XVIII, tota aquesta zona es començarà a urbanitzar coincidint amb la instal·lació de fàbriques. Serà a partir d'aquest moment quan el creixement del Raval estarà condicionat pel desenvolupament de la indústria que es va començar a intercalar enmig d'horts, convents i cases gremials².

² ITURRATE, G. : *Guia de l' Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella* .Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2000.

A finals del segle XIX, aquest creixement industrial començarà a minvar. Aquest fet juntament amb el malestar existent per les condicions laborals dels obrers, provocarà que molts treballadors marxin a altres zones de la ciutat o els pobles del Pla.

Avui en dia, aquest barri es troba totalment urbanitzat. A l'actualitat s'estan portant a terme diverses actuacions urbanístiques que tenen com a objectiu la reactivació del teixit social, així com la millora d'equipaments del barri del Raval, tenint en l'àmbit cultural i acadèmic el seu màxim exponent, exemplificat això en l'eix cultural format per CCCB, el MACBA i les noves Facultats de Geografia i Història i Filosofia.

Antecedents arqueològics

Diverses actuacions arqueològiques realitzades a les proximitats d'aquest indret han posat de manifest l'ocupació continuada d'aquest espai. D'aquestes cal destacar les portades a terme a l'àrea de Sant Pau del Camp i els voltants de l'església de Sant Llàtzer, que van permetre la documentació d'una vil·la romana així com d'una necròpolis respectivament.

A part de les intervencions anteriorment citades, caldria fer referència a d'altres realitzades en el decurs dels últims anys, i que són rellevants per la seva relativa proximitat amb l'espai on s'ha realitzat aquesta intervenció.

A l'any 1992, es va excavar totalment la Sala de Reserva de la Biblioteca de Catalunya i es van realitzar diversos sondejos i rases a la Sala de les Ciències i al pati del carrer de les Egipcíaques. Es van documentar diverses dependències de l'Antic Hospital de la Santa Creu, però el seu estat d'arrasament desaconsellaven la realització d'una excavació en extensió, (GRANADOS, 1992).

A la zona ocupada per l'actual pàrquing del Convent dels Àngels, a l'any 1994, abans de l'inici de les obres i prèvia al rebaix de terres corresponent, es va portar a terme una prospecció general de l'àrea que va permetre la documentació de diversos murs i pous cecs que es podrien relacionar amb anteriors edificacions del

carrer de Ferlandina, així com material de cronologia moderna, (GRANADOS, 1994).

Durant un seguiment arqueològic realitzat als carrers Lleó, Lluna i Tigre i motivat per la recollida pneumàtica de residus, es va localitzar un mur de cronologia moderna. (CALPENA, D. i RAMOS, J. 2002).

Durant els treballs de restauració de les voltes de la capella del Peu de la Creu, al Convent dels Àngels, es va rebaixar el sòl uns 30 cm amb motiu de la canalització d'una nova instal·lació elèctrica. El seguiment arqueològic d'aquests treballs va permetre la documentació d'una petita estructura datada al segle XVII, una claveguera del segle XVI, així com forats de pals de bastides i algunes foses que respondrien a la remodelació que va patir la capella els anys 1668 i 1669, (ARTIGUES, 2002).

A una altra intervenció, portada a terme al carrer del Carme nº 78, es van documentar part de la façana oest d'un convent de Monges Mínimes, documentat a partir del segle XVII. També es van excavar un conjunt d'estances d'aquest convent que al segle XIX estaven destinats a usos agrícoles i ramaders i es van localitzar uns retalls reblerts de ceràmica de mitjans dels segle XVII, (CASAS, 2002).

Cal remarcar que a aquest barri es troba el jaciment prehistòric més important de Barcelona, dels actualment coneguts. Això queda demostrat per diverses prospeccions i excavacions realitzades recentment a aquest indret (en són un exemple les realitzades al solar del futur Conservatori del Liceu, o al solar comprès entre els carrers Sant Rafael, Robadors, Sadurní i Rambla del Raval) algunes d'elles encara en fase d'estudi i que han documentat l'extensió d'aquest jaciment a una àmplia zona del barri.

Finalment, diverses intervencions realitzades entre el 2003 i el 2006, al solar de les noves facultats de Geografia i Història han permès successivament la documentació de part de la trama urbana d'època moderna, nivells d'extracció d'argiles, forns ceràmica que confirmen la indústria terrissaire en aquest lloc, així com hipogeus i estructures modernes indeterminades.

3 MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

La intervenció arqueològica ha estat motivada per la canalització d'un nou cablejat elèctric (núm. d'obra: E097457) al carrer de Ferlandina 45-49 i Lleó 2-10 al barri del Raval del districte de Ciutat Vella de Barcelona.

L'execució del projecte d'obres representava la realització de dues rases de serveis al subsòl dels carrers citats anteriorment.

Aquest espai es troba situat a una zona d'interès arqueològic i alt valor històric, al subsòl de la qual s'han documentat restes arqueològiques.

Seguint la normativa municipal i general en matèria de patrimoni, el Museu d' Història de la Ciutat de Barcelona va sol·licitar permís per a la realització d'una intervenció arqueològica en aquest indret.

El dia 12 de febrer de 2005, el Servei d' Arqueologia va emetre informe favorable a l' esmentada sol·licitud.

Degut als antecedents històrics i arqueològics del lloc i la proximitat amb altres restes arqueològiques aparegudes amb anterioritat, havien previsions fonamentades de la possibilitat de documentar alguna resta arqueològica en aquest indret. Per aquest motiu s'ha portat a terme aquesta intervenció arqueològica que tenia com a objectiu la documentació de possibles restes arqueològiques al subsòl.

4 TREBALLS REALITZATS

El projecte d'obres implicava la realització de dues rases als trams de vorera del carrer Ferlandina 45-49 i Lleó 2-10, respectivament, i la posterior canalització del nou cablejat elèctric.

Així doncs, els treballs arqueològics realitzats en relació a aquesta obra han consistit en:

- **control arqueològic** dels treballs de realització de les rases de serveis.
- **documentació** fotogràfica i planimètrica de la rasa, les restes arqueològiques localitzades, i dels treballs realitzats, així com l'aixecament topogràfic d'aquestes restes.
- **supervisió** del rebliment de les restes documentades i de la col·locació del cablejat elèctric.

Dades de les rases controlades.

Rasa	Llargària (m.)	Amplada (m.)	Profunditat (m.)	Cota assolida (m.s.n.m.)	Restes documentades
1	33.50	0.80-0.90	0.65-0.85	13.75	UE 6, UE 7, UE 8 i UE 9
2	45.90	0.80	0.60-0.75	14.25	

Quant a dates d'execució, aquesta intervenció va començar el dia 22 de febrer i va concloure el 10 de març de 2005, i es va realitzar sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d' Història de la Ciutat de Barcelona.

El procediment a l'hora de realitzar les dues rases va ser el següent: la brigada d'obres, composta per quatre operaris i mitjançant un martell pneumàtic, va començar a treure els paviments actuals així com les seves preparacions i van

continuar excavant la rasa, aturant-se en el moment que l'arqueòleg va identificar els nivells arqueològics, bé apareixent alguna estructura o materials.

Una vegada arribats a aquests nivells, es va procedir a la seva excavació i documentació per part de l'arqueòleg fins assolir la cota contemplada al projecte d'obres.

Per tal de facilitar la comprensió dels treballs realitzats i atenent el fet que les dues rases no van ser realitzades simultàniament, es va decidir emmarcar l'explicació d'aquests en dos àmbits ben diferenciats:

Rasa 1

Primerament, es va fer un **control arqueològic** de l'excavació de la rasa 1, fins el moment que es van localitzar els nivells arqueològics. A partir d'aquest moment es va aturar l'excavació mecànica de la rasa i es va continuar excavant manualment fins arribar a la cota d'afectació del projecte d'obres .

A continuació, es van **documentar** fotogràficament i planimètricament les restes aparegudes, i es va dur a terme l'aixecament topogràfic.

Es va constatar com la preservació d'aquestes restes era compatible amb l'execució d'aquest projecte, ja que la direcció d'obra va decidir canalitzar el cablejat elèctric per sobre de les restes arqueològiques.

Seguidament, i d'acord amb els tècnics del Museu d' Història de la Ciutat, es va decidir el rebliment de les restes arqueològiques, una vegada documentades exhaustivament i col·locat el nou cablejat elèctric.

Finalment, es va **supervisar** el rebliment de les restes documentades i la posterior col·locació dels serveis.

Rasa 2

En un primer moment, es va **controlar** la realització d'aquesta rasa per part de la brigada d'obres i mitjançant un martell pneumàtic. La no localització de cap nivell

arqueològic així com la no aparició d'evidències que pressuposessin l'existència de possibles restes en aquest espai, va significar la realització de la rasa de forma mecànica en tota la seva extensió.

Per finalitzar, es va dur a terme la **documentació** fotogràfica i planimètrica de la rasa.

Cal remarcar que durant els treballs de realització de la rasa 2 es va fer malbé una canonada d'aigua que va originar una fuga. Aquesta incidència i la seva posterior reparació van significar un retard en els treballs realitzats.

5 METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia emprada en aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris/Carandini, pel qual es registren de manera objectiva i es documenten exhaustivament tots els elements i estrats que s'exhumen, utilitzant per això un model de fitxes específiques (fitxes d'unitat estratigràfica).

Planimetria

Les restes arqueològiques, tant els elements construïts com els estrats i interestrats, s'han documentat relacionant-los amb les coordenades UTM, i han estat tractats posteriorment amb el suport informàtic AutoCAD 2007.

Documentació fotogràfica

Per tal de tenir una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat una documentació fotogràfica exhaustiva, essent el format digital l' utilitzat.

6 RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

D'entrada, les diverses arquetes i registres existents a les proximitats d'aquest espai feien pressuposar l'existència de diversos serveis justament a l'espai on s'havien projectats les rases, i d'altra banda s'esperava l'afectació si fos així, en major o menor grau, de les possibles restes en aquest espai degut a aquests serveis i al continu procés d'urbanització d'aquest carrer.

Posteriorment, el control arqueològic dels treballs realitzats va confirmar aquest fet, ja que es van documentar l'existència de múltiples serveis i va permetre la localització parcial d'un mur amb arrebossat intern (UE 6), part d'un altre mur (UE 7), ambdós de cronologia moderna- contemporània que es trobaven afectats pel continu procés d'urbanització, així com una estructura indeterminada i un embornal d'aquesta part del carrer de cronologia recent.

Rasa 1

El primer element documentat va ser el paviment actual del carrer: **UE 1**. Aquest paviment estava compost de lloses de ciment d'unes dimensions de 0.60x 0.40 m i un gruix de 0.15 m. Es localitzen a la cota de 14.90 m a l'extrem més meridional de la rasa 1 i a 14.60 m a la part septentrional. Cobria la UE 2 i s'estenia fora els límits de la rasa.

La preparació d'aquestes lloses, **UE 2**, va ser el següent element que es va documentar. Apareix a la cota 14.75 m, estava composta de formigó i tenia una potència de entre 0.15- 0.20 m. Es trobava coberta per la UE 1 i cobria a la UE 3.

A continuació, a la cota 14.50 m aprox, es va documentar una estructura metàl·lica, **UE 3**, que funcionava com a base del paviment actual. Estava format per varetes de ferro corrugat d'uns 10 mm de diàmetre units entre ells, formant una gran quadrícula. Estava cobert per la UE 2, cobria a la UE 4 i s'estenia fora els límits de la rasa.

La **UE 4** va ser el següent estrat documentat. Es va localitzar a la cota de 14.45 m aprox. i era la base de la UE 3 que estava composta de formigó. Presentava una potència de 0.15-0.20 m, estava cobert per la UE 3 i cobria l'estrat UE 5.

El següent estrat documentat va ser la **UE 5**. Apareix a la cota de 14.25 m i era un estrat sorrenc de compactació mitjana i que tenia restes de material constructiu recent i runa. Continuava fora els límits de la rasa i a una cota inferior a l' assolida, i es va interpretar com un estrat aportat per tal d'anivellar del terreny o el rebliment de les contínues actuacions urbanístiques portades a terme al llarg dels anys. Tenia una potència de 0.15-0.25 m, es trobava cobert per la UE 4 i cobria a les UE 6, 7, 8 i 9 així com els serveis actuals localitzats i que es trobaven ús.

Seguidament, a la cota 14.06 m, es va localitzar un mur : **UE 6**. Era un mur compost de pedres de dimensions mitjanes, de formes irregulars i unides amb morter de calç i sorra de color ataronjat. Es va documentar un tram d'una llargària de 4.58 m, una amplada de 0.33 m i una alçada de 0.10-0.20 m. Presentava una orientació NO-SE, discorria paral·lel a la línia de façana actual i la seva cara externa es trobava just sota el tram central del carrer, fora dels límits de la rasa. Es va documentar la seva cara interna que presentava un arrebossat de guix de 1-1.5 cm de gruix, i continuava a una cota inferior a l' assolida. Es trobava cobert per la UE 5 i se li recolzava la estructura indeterminada UE 8.

A continuació es documenten les restes d'un altre mur: **UE 7**. Apareix a la cota de 14.17 m i presentava la mateixa orientació que el mur anterior : NO-SE. Es constata que havia estat desmuntat parcialment fins a la cota necessària per canalitzar diversos serveis, i que havia sofert diversos talls, per la qual cosa es va documentar en tres trams separats. Estava compost de pedres de dimensions mitjanes i irregulars i unides també amb morter de color ataronjat. Presentava una amplada de 0.40-0.45 m, una llargària de 4.84 m i es va documentar una alçada de 0.10-0.25 m. Estava cobert per la UE 5 i diferents serveis que es trobaven en ús i havia estat tallat per la construcció d'un embornal: la UE 9. Continuava a una cota inferior a l' assolida en aquesta rasa i la seva cara externa es trobava sota el

paviment de la part central del carrer. Llevat de la no documentació de l'arrebossat a la seva cara interna, la seva tipologia era molt similar a la del mur UE 6.

La següent estructura documentada va ser la **UE 8**. Es va localitzar a 13.96 m i arribava arran de la façana de l'edifici actual. Era una formigonada de forma irregular i funcionalitat indeterminada que es recolzava al mur UE 6. Estava cobert per la UE 5 i continuava a una cota inferior a l' assolida en aquesta rasa.

Un embornal contemporani, **UE 9**, va ser el següent element que es va localitzar parcialment. Va aparèixer a la cota de 14.06 m, continuava a una cota inferior i s'estenia fora els límits de la rasa. Estava format per una llosa i maons massissos de 0.10 x 0.20 m aproximadament, presentant una llargària de 0.60 i una amplada de 0.44 m. Estava cobert per la UE 5 i tallava part del mur UE 7.

Rasa 2

El primer element documentat va ser el paviment actual del carrer: **UE 1**. En aquesta rasa va ser localitzat a la cota de 15.27 m a l'extrem més oriental i a 14.90 m al seu extrem més occidental. Estava compost de lloses de ciment d'unes dimensions de 0.60x 0.40 m i un gruix de 0.15 m. Cobria la UE 2 i s'estenia fora els límits de la rasa.

A continuació, a 14.75 m snm, es va localitzar la seva preparació: la **UE 2**. Estava composta de formigó i tenia una potència de entre 0.15- 0.20 m. Es trobava coberta per la UE 1 i cobria la UE 3.

Seguidament es va documentar el planxet , **UE 3**, que funcionava com a base de la pavimentació actual i que va aparèixer a la cota aproximada de 14.55-14.65 m. Era una quadrícula formada per varetes de ferro corrugat. Es trobava cobert per la UE 2 i s'assentava sobre la formigonada UE 4.

El següent estrat documentat va ser la formigonada **UE 4**. Es va localitzar a la cota de 14.50-14.60 m i era la base sobre la qual s'assentava el planxet. Tenia una potència entre 0.10 i 0.20 m, estava coberta per la UE 3 i cobria l'estrat UE 10.

L'últim estrat documentat a aquesta rasa va ser la **UE 10**. Es va localitzar a 14.35 m a la zona més oriental de la rasa i a 14.70 m a la part més occidental d'aquesta. Era un estrat de matriu sorrenca amb restes de material constructiu i presència de diversos rebles que va ser interpretat com el rebliment dels diversos serveis ja existents al llarg de tota la rasa. Estava cobert per la UE 4 i continuava a una cota inferior.

Resumint, podem dir que els elements més rellevants, documentats en aquesta intervenció arqueològica, van ser els murs UE 6 i UE 7. També hem de remarcar que, malgrat s'hagi documentat parcialment i no s'hagi establert una cronologia concreta, l'estat de conservació d'aquestes estructures es trobava condicionada pels serveis existents a aquest espai.

La datació d'aquestes estructures ha estat condicionada per l'absència de material ceràmic als estrats documentats així com d'estructures relacionables amb aquests murs.

Aquest fet ha motivat la datació dels murs a partir de la seva tipologia, que ha quedat emmarcada dins un període molt ampli: època moderna- contemporània.

Pel que fa a la relació entre aquests dos murs documentats, s'ha de tenir present la possibilitat de que formessin part de la mateixa estructura, fet aquest que no es va poder constatar degut a la cota assolida i a la poca extensió d'aquesta rasa.

7 CONCLUSIONS

Aquesta intervenció arqueològica ha permès la documentació de dos murs, **UE 6 i UE 7**, que s'han emmarcat dins un marc cronològic molt ampli: època moderna-contemporània. Per la seva ubicació i tipologia, i a falta d'una visió de conjunt més àmplia, no aconseguida en aquest seguiment arqueològic i tenint en compte els desmuntatges parcials soferts durant el temps en aquesta estructura, s'han interpretat com l'antiga línia de façana de la finca ubicada en aquest indret.

A part d'aquests murs, s'han documentat una estructura de funcionalitat indeterminada i d'una interpretació imprecisa: **UE 8**, i un embornal relacionat amb la fase anterior d'urbanització d'aquesta part del carrer: **UE 9**.

La presència de diversos serveis així com l'estratigrafia documentada en aquesta intervenció, ha constatat un continu moviment de terres en aquest indret portat a terme al llarg dels anys.

D'altra banda l'estat de preservació d'aquest mur ha estat condicionat directament per les diverses actuacions urbanístiques posteriors i per la canalització continuada de serveis diversos, fet aquest exemplificat a la formigonada UE 8, l'embornal UE 9 o als mateixos murs, en els quals s'observa com han estat desmuntats fins a la cota necessària per fer passar els serveis existents.

Tant les restes com l'estratigrafia localitzades ens han permès documentar la continua urbanització a la qual s'han anat sometent uns espais concrets, en aquest cas els carrers de Ferlandina i Lleó, dintre d'un arc cronològic molt ampli com en són l'època moderna i contemporània.

Per concloure, hem de dir que no s'han pogut documentar altres restes arqueològiques tret de les anteriorment citades, ja sigui per la cota assolida en aquesta rasa i/o al continu moviment de terres i canalitzacions de serveis portat a terme en aquest indret, o bé per la pròpia inexistència d'aquestes.

8 BIBLIOGRAFIA

AA. VV : *Gran geografia comarcal de Catalunya. Barcelonès i Baix Llobregat*. Vol. 8. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1982.

ARTIGUES, P.LL.: *Memòria científica de la intervenció arqueològica realitzada al Convent dels Àngels, Barcelona*. Inèdita. Barcelona, 2002.

BANKS, Philip: *Barcelona i el Barcelonès. De la Prehistòria a la fi de l'època romana*. A Catalunya Romànica XX. Barcelonès, Baix Llobregat i Maresme. Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1992.

CALPENA, D. : *Memòria arqueològica del solar del carrer del Carme amb el carrer de Riera Alta. Barcelona*. Inèdita. Desembre 2001- Gener 2002.

CALPENA, D i RAMOS, J.: *Memòria del seguiment arqueològic dels carrers Lleó, Lluna i Tigre, Ciutat Vella, Barcelona*. Inèdita. Mataró. 2002.

CARANDINI, A.: *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona, 1977.

CASAS, J. . *Memòria arqueològica del carrer del Carme, nº 78*. Inèdita. Barcelona, 2002.

CASTILLO, R.J.: *Memòria científica de la intervenció arqueològica al carrer Montalegre 4X-8 / carrer Ramalleres, 21-25 i carrer Tallers, 45, Barcelona*. Inèdita. Mataró, 2007.

ESPEJO, J.: *Memòria de la intervenció arqueològica als carrers Lleó 10-14 i Paloma 20B-22. Barcelona. 15 de octubre a 7 de novembre de 2003*. Inèdita. Mataró. 2003.

EUROPEAN FORUMS. SKYSCRAPERCITY.: *Pla de Barcelona: evolució de la línia de costa i urbanisme barceloní*. UK. June 2005. [Consulta 12 de setembre de 2007]. Disponible a: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=228448>.

GARRIGA i ROCA, J.: *Quarteró del "Districto 3, Manzana 5, Bario 2", 1858*. Font gràfica, informació ubicada al Museu de la Ciutat de Barcelona.

GRANADOS, O. : *Informe- memòria de la intervenció realitzada a l' Antic Hospital de la Santa Creu, Barcelona*. Inèdit. Barcelona, 1992.

GRANADOS, O.: *Informe- memòria dels treballs de prospecció del solar del pàrquing del Convent dels Àngels II. Febrer i maig de 1994.* Inèdit. Barcelona, 1994.

HARRIS, E.: *Principios de estratigrafía arqueológica.* Crítica. Barcelona, 1979.

ITURRATE, G. : *Guia de l' Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella.* Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2000. [Consulta: 10 d'abril de 2007]. Disponible a: <http://www.bcn.es/arxiu/publicacions/pdf/guiaciutatvella.pdf> .

PALET I MARTÍNEZ, J. Maria: *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval: segles II-I aC a X-XI dC.* Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura, Barcelona 1994.

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA



Foto 1. Realització de la rasa 1.



Foto 2. Vista parcial del mur UE 7.



Foto 3. Foto parcial del mur UE 7



Foto 4. Detall dels diferents serveis localitzats a la rasa 1.



Foto 5. Vista de l'embornal UE 9 i part del mur UE 7.



Foto 6. Vista del mur UE 6 i formigonada UE 8.



Foto 7. Detall de l'arrebossat intern del mur UE 6.



Foto 8. Col·locació del cablejat elèctric per sobre de les restes documentades.



Foto 9. Vista general de la rasa 1.



Foto 10. Realització de la rasa 2.



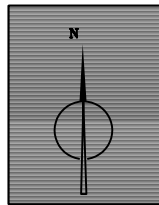
Foto 11. Vista general de la rasa 2.



Foto 12. Vista dels serveis existents a la cruïlla entre els carrers Ferlandina i Lleó.

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA





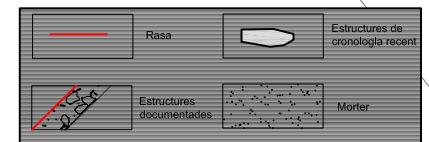
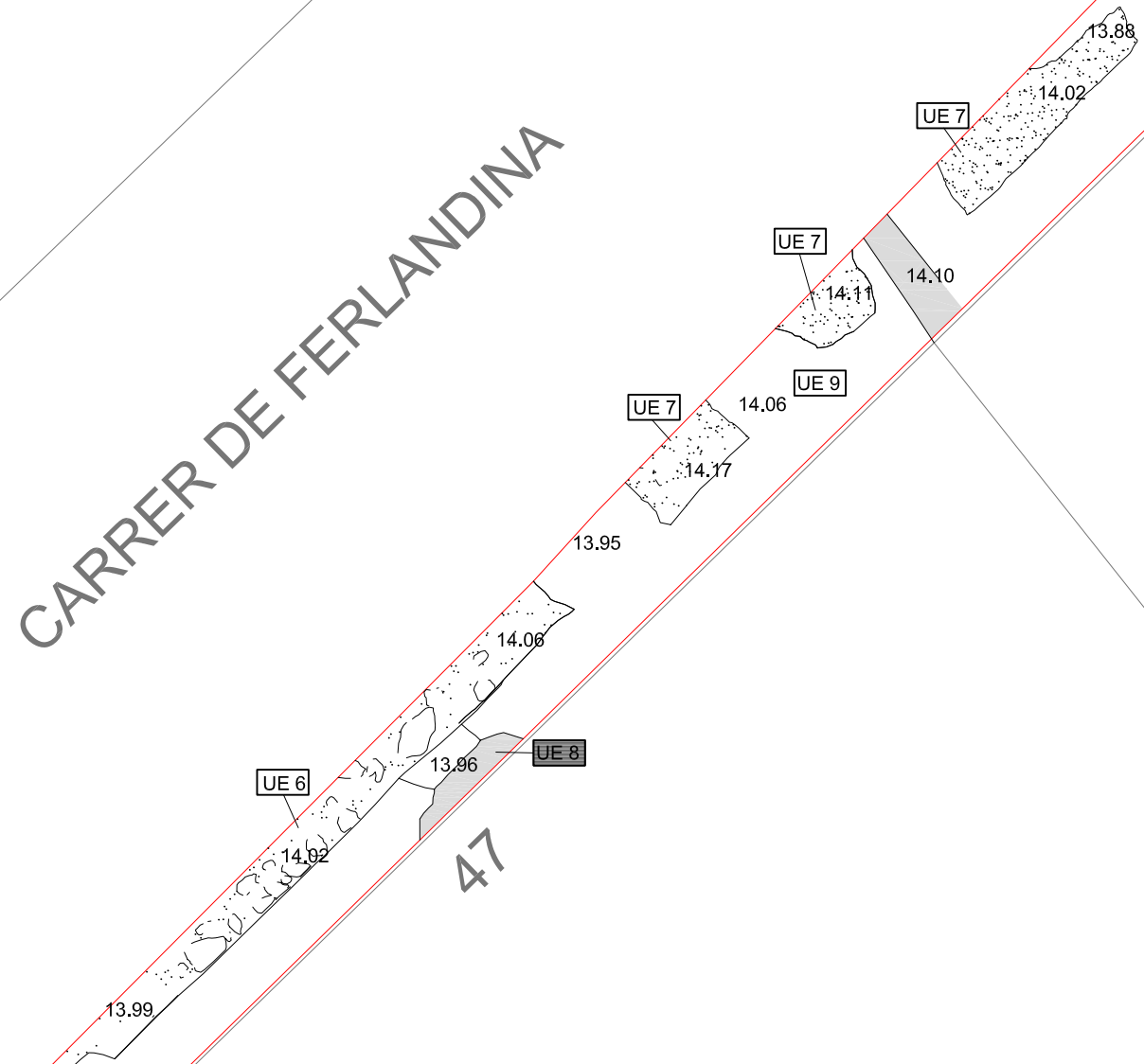
CARRER DE FERLANDINA

24

22

45

47



ANNEX 3. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 1
Sector: 1,2	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial
DEFINICIÖ :	Paviment actual del carrer.		
DESCRIPCIÖ :	compost de lloses de ciment d'unes dimensions de 0.60x 0.40 m i un gruix de 0.15 m. Es localitzen a la cota de 14.90 m a l'extrem més meridional de la rasa 1 i a 14.60 m a la part septentrional, i s'estenia fora els límits de la rasa.		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	UE 2	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 2	
Sector: 1,2	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÖ :	Preparació del paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÖ :	Preparació del paviment actual. Apareix a la cota 14.75 m , estava composta de formigó i tenia una potència de entre 0.15- 0.20 m.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	UE 3	Es cobert per	UE 1
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 3
Sector: 1, 2	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Estructura metàl·lica o "mallazo" que funcionava com a base del paviment actual. Estava format per varetes de ferro corrugat d'uns 10 mm de diàmetre units entre ells, formant una gran quadrícula. Estava cobert per la UE 2, cobria a la UE 4 i s'estenia fora els límits de la rasa. Cota 14.50 m			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	UE 4	Es cobert per	UE 2
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	
Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 4
Sector: 1,2	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Estrat compost de formigó. Es va localitzar a la cota de 14.45 m aprox. i era la base del "mallazo". Presentava una potència de 0.15-0.20 m.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	UE 5	Es cobert per	UE 3
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 5	
Sector: 1	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÖ :	Estrat			
DESCRIPCIÖ :	Estrat sorrenc de compactació mitjana i que tenia restes de material constructiu recent i runa. Continuava fora els límits de la rasa i a una cota inferior. Es va interpretar com un estrat aportat per tal d'anivellar del terreny o el rebliment de les continues actuacions urbanístiques portades a terme al llarg dels anys . Apareix a la cota de 14.25 m i tenia una potència de 0.15-0.25 m.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	UE 6, 7, 8 i 9	Es cobert per	UE 4
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 6	
Sector: 1	Àmbit:	Cronologia: moderna-contemporània	Afectació: Parcial	
DEFINICIÖ :	Estructura, mur.			
DESCRIPCIÖ :	mur compost de pedres de tamany mitjà, de formes irregulars i unides amb morter de calç i sorra de color ataronjat. Apareix a la cota 14.06 m snm. Es va documentar un tram d'una llargària de 4.58 m, una amplada de 0.33 m i una alçada de 0.10-0.20 m. Presentava una orientació NO-SE, discorria paral·lel a la línia de façana actual i la seva cara externa es trobava just sota el tram central del carrer, fora dels límits de la rasa. La seva cara interna presentava un arrebossat de guix de 1-1.5 cm de gruix, i continuava a una cota inferior a l' assolida.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	UE 5
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	UE 8
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 7	
Sector: 1	Àmbit:	Cronologia: moderna-contemporània	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estructura, mur.			
DESCRIPCIÓ :	Mur compost de pedres de dimensions mitjanes i irregulars i unides també amb morter de color ataronjat. Presentava una amplada de 0.40-0.45 m, una llargària de 4.84 m i es va documentar una alçada de 0.10-0.25 m. Continuava a una cota inferior a l' assolida en aquesta rasa i la seva cara externa es troba sota el paviment de la part central del carrer. Apareix a la cota de 14.17 m i presentava la mateixa orientació que el mur anterior : NO-SE. Es veu com havia estat desmuntat parcialment fins a la cota necessària per canalitzar diversos serveis , així com que havia sofert diversos talls, per la qual cosa es va documentar en tres trams separats			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	UE 5
	Talla a		Tallat per	UE 9
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE 8	
Sector: 1	Àmbit:	Cronologia: segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Formigonada de forma irregular i funcionalitat indeterminada que es recolza al mur UE 6 i arribava arran de la façana de l'edifici actual. Continuava a una cota inferior a l' assolida en aquesta rasa. Apareix a la cota de 13.96 m .			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	UE 5
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a	UE 6	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 9
Sector: 1	Àmbit:	Cronologia: contemporània	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estructura, embornal			
DESCRIPCIÓ :	Antic embornal format per una llosa i maons massissos de 0.10 x 0.20 m aproximadament, presentant una llargària de 0.60 i una amplada de 0.44 m. Apareix a 14.06 m snm. continuava a una cota inferior i s'estenia fora els límits de la rasa.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	UE 5
	Talla a	UE 7	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	
Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 10
Sector: 2	Àmbit:	Cronologia:segle XX	Afectació: Parcial	
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Estrat de matriu sorrenca amb restes de material constructiu i presència de diversos rebles que va ser interpretat com el rebliment dels diversos serveis ja existents al llarg de tota la rasa. Es va documentar a 14.35 m a la zona més oriental de la rasa i a 14.70 m a la part més occidental d'aquesta i presentava una compactació mínima. Continuava a una cota inferior.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	UE 4
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	